

THE MENTAL IMAGES OF MOTHERS ON AREAS OF BABY'S DEVELOPMENT

ANNELERİN BEBEĞİN GELİŞİM ALANLARINA İLİŞKİN
SAHİP OLDUKLARI ZİHİNSEL İMGELER

Ayşegül ULUTAŞ¹

Abstract

Mothers, with whom the child spends most of their time and the environment, where he/she lives, play a significant role in his/her development. Especially in the infancy period, which covers the first two years of the life, the knowledge of the mothers concerning the infant development assists in the healthy development of the infant, and therefore helps the being of an individual adapting the society. The fact that mothers realize effectively their parenthood roles for meeting the infant' needs is related with their infant development knowledge. The purpose of this study is to determine the mental images (metaphors) of the mothers concerning the development fields of the infants by using the metaphor technique. The sample group of the study consisted of 60 mothers with middle socioeconomic level, who had infants aged between 12 and 18 months and were living in the city center of Malatya. In the study conducted in a qualitative manner, pattern of phenomenology was used. Content analysis method was used to analyze the data. The responses given by the parents were converted into different categories through content analysis and were interpreted in the form of tables. The results of the study revealed that cognitive development was the field of development where the most metaphors related to the development fields of the infants were determined. Keywords: Infancy, areas of development, mental image, metaphor.

Özet

Çocuğun gelişiminde, zamanın çoğunu birlikte geçirdiği annesinin ve içinde yaşadığı çevrenin büyük önemi vardır. Özellikle yaşamın ilk iki yılını kapsayan bebeklik döneminde annelerin bebek gelişim bilgileri bebeğin sağlıklı büyüme ve gelişmesine, gelecekte başarılı, mutlu ve içinde yaşadığı topluma uyum sağlayan bir birey olmasına yardımcı olur. Annelerin bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ebeveynlik rollerini etkili bir şekilde yerine getirebilme etkenlerinden birisi de bebeklik dönemine ilişkin sahip oldukları gelişim bilgileridir. Bu araştırmanın amacı, annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgelerini (metaforları) metafor tekniğini kullanarak belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya il merkezinde yaşayan ve 12-18 aylık bebeğine sahip olan, orta sosyoekonomik düzeydeki 60 anne oluşturmaktadır. Nitel olarak gerçekleştirilen çalışmada olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Verileri analiz etmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Ebeveynlerin cevapları, içerik analizi ile farklı kategorilere dönüştürülerek tablolar şeklinde yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin en fazla metafor saptanan gelişim alanının bilişsel gelişim olduğu ortaya çıkmıştır. **Anahtar Sözcükler:** Bebeklik dönemi, gelişim alanı, zihinsel imge, metafor.

¹ Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Malatya aysegul.ulutas@inonu.edu.tr

*Bu çalışma, 31 Mart-3 Nisan 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen 3. Uluslararası Katılımlı Ulusal Disiplinlerarası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresinde Poster olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Günümüzde çocuğun gelişiminin sadece kalıtsal veya sadece çevresel etkenler ile açıklandığı görüşü artık önemini kaybetmiştir. Toplumsal çevrenin de önemli rolünün olduğu vurgulanmış ve özellikle bireyin doğumundan itibaren gelişiminin en hızlı olduğu bebeklik döneminde bebeğin içinde yaşadığı aile ve yakın çevrenin sağladığı olanakların çocuğun gelişimindeki rolü giderek daha çok ön plana çıkmıştır. Çocuğun dış etkilere en fazla açık olduğu ve korunmaya en fazla gereksinim duyduğu yaşamın ilk yıllarının en iyi şekilde değerlendirilmesi sağlıklı bireyler yetiştirilmesi açısından önemlidir (Oktay vd. 2003). Bebeğin gelişimini içinde doğup büyüdüğü ortamın özellikleri ve yakın çevredeki kişilerle kurduğu ilişkiler etkiler. Aile içindeki mutluluk, üzüntü, korku, kızgınlık gibi duygular en yoğun anne-bebek etkileşimi ile aktarılabilir. Aile içindeki destekleyici iletişim ise bebeğin başta sosyal ve kişisel gelişimi olmak üzere tüm gelişim alanlarını etkiler (Yalçın 2013). Erken yaşlardan itibaren çocukların anne-babalarıyla sıcak sosyal ilişkiler yaşamaları ve paylaşmayı öğrenmeleri, anne-bebek etkileşimi ve bebeğin sonraki yıllarda gelişiminin iyileştirilmesi için değerlidir (Berk 2013). İnsan gelişimi, çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir ve kişi, gelişim süreçlerinin etkisini ömrü boyunca taşır. Gelişim, bireyin doğuştan getirdiği biyolojik süreçlerle, çevre koşullarının sürekli etkileşimi içinde oluşur (Cüceloğlu 2013). Sıfır-iki yaş arasını kapsayan bebeklik yıllarının insan gelişimi açısından kritik yıllar olduğu, bu yıllarda bireye sağlanacak destekleyici olanakların onun kendisi için mümkün olan en üst kapasiteye çıkmasında önemli olduğu bilinen bir gerçektir (Avcı 2003). Annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin algısı önemli bir noktayı oluşturur. Bebeğin genellikle birincil bakımını üstlenen anne, bebeğinin beslenme, bakım, korunma, sevgi, güven gibi ihtiyaçlarını karşılar. Bebeğin sevgi ve güven duygularıyla yetişmesi, sağlık olanakları, kişilik oluşumunu etkileyen önemli etkenlerdir. Bebeğin yaşamında doyum sağlaması ve yaşadığı topluma uyum sağlayan bir birey olarak yetişmesi annenin bebeğin gelişim özellikleri ve gereksinimlerine ilişkin ebeveynlik bilgisini gerektirir (Özgüven 2001; Tunca 2012). Annelerin bebeğin gelişimini farklı şekillerde kavramsallaştırdıkları, farklı zihinsel imgelerle (metafor) ifade ettikleri bilinir. Metafor, bir şeyi başka bir şeyin yerine kullanmak olarak tanımlanır (Bakırcıoğlu 2012). Metaforlar bireylerin herhangi bir olay, kavram ya da olguya dönük olarak geliştirdikleri kavramsal etiketlerdir. Anlamsal olarak bireylerin geliştirdikleri ifadelerdir ve ilgili olay, kavram ya da olgunun bireyde oluşturduğu etki ve ifade biçimidir. Geliştirilen metaforun niteliği metafor oluşturulan yapı ile ilgili bireyin sahip olduğu derinliği de gösterebilir. Yüzeysel oluşturulan metaforlar ilgili yapının tam anlaşılmadığını ya da nitelikli metafor üretebilecek bilişsel ve kavramsal zemine sahip olunmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Eraslan 2011). Metafor kullanımı, kişinin kavrama ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamasından veya bilgi eksikliğinden kaynaklanır (Şahin ve Baturay 2013). Bu doğrultuda metaforlar ile bireyin ifade edemediği zihinsel imgelere ulaşılır. Metafor kullanılarak çeşitli aşamalarla düşünceler üretilir (Sezer 2003):

- 1- Anlamlandırılmak istenen soyut bir olgu,
- 2- Bu olguyu açıklamada kullanılan somut bir olgu ve bunun sözel olarak ifade edilmesi,
- 3- Soyut ve somut olgu arasında kullanılan benzeşmeler veya ortaklıklar.

Bu süreç ışığında önce araştırmacı tarafından metaforik analize uygun derinliğe sahip bir olgu belirlenir. İkinci aşamada olguya ilişkin metafor alguları değerlendirilecek kişilerin olgu ile ilgili sahip oldukları derinlik, zenginlik ve genişlik önemlidir. Üçüncü aşamada da katılımcıların neden söz konusu metaforu seçtiği ile ilgili kısa ve derinlemesine bilgiler verilir (Eraslan 2011).

Alan yazın incelendiğinde anne, öğrenci, çocuk, okul, spor, öğretmen kavramlarına yönelik metafor algıları çeşitli araştırmalara (Kuyucu vd. 2013; Eraslan Çapan 2010; Saban 2008; Uslu Yardımcı ve Bal 2015; Arslan ve Bayrakçı 2006) konu olmuştur. Ülkemizde Annelerin bebeğin ya da çocuğun gelişimine ilişkin metafor algıları ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırma, 12-18 ay arasındaki bebeklerin gelişim özelliklerinin bebeğin en yakınında bulunan anneler tarafından bilinmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışma bebek gelişimine yönelik yapılacak diğer çalışmalara ışık tutması ve dolayısıyla alana katkı sağlaması açısından önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri (metaforları) saptamaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır:

- 1- Annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler nelerdir?
- 2- Bebeğin gelişim alanları ile ilgili metaforlar ortak özellikler bakımından hangi kategoriler altında toplanabilir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel paradigma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseninde farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek 2008).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Malatya il merkezinde yaşayan ve 12-18 aylık bebeğine sahip olan anneler oluşturmaktadır; örneklemini ise evren içerisinde uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 60 anne oluşturmaktadır. Katılımcı anneler, bebeklerini Aile Sağlığı Merkezlerine getiren annelerden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Annelerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı

		f	%
Annenin yaşı	18-23 yaş	27	45,0
	24-29 yaş	19	31,6
	30-35 yaş	14	23,3
Anne öğrenim durumu	Okur-yazar	14	23,3
	İlköğretim	11	18,3
	Lise	18	30,0
	Ön lisans	9	15,0
	Lisans	7	11,6
Evlilik süresi	1-5 yıl	34	56,6
	6 yıl ve üstü	26	43,3
Çocuk Sayısı	1	23	38,3
	2	21	35,0
	3 ve fazlası	16	26,6
Aile Tipi	Çekirdek Aile	53	88,3
	Geniş Aile	7	11,6
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	9	15,0
	Çalışmıyor	51	85,0

İlk Çocuğa Sahip Olma Yaşı	18-23	22	36,6
	24-29	31	51,6
	30-35	7	11,6
Toplam		60	100,0

Tablo 1 incelendiğinde annelerin demografik özelliklerine ilişkin dağılımlar görülmektedir. Annelerin %45'i 18-23 yaş aralığında; %30'u lise mezunu; % 56,6'sının evlilik süresi 1-5 yıl arasında; 38,3'ü tek çocuğa sahip; % 88,3'ü çekirdek aile tipine sahiptir. Annelerin % 85'i çalışmamakta ve % 51,6'sı 24-29 yaş aralığında ilk çocuğuna sahip olmuştur.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin sahip oldukları metaforları saptamak amacıyla annelere; 'Gelişim ... gibidir; çünkü...', 'Sosyal-duygusal gelişim...gibidir; çünkü...', 'Bilişsel gelişim...gibidir; çünkü...', 'Dil gelişimi...gibidir; çünkü...', 'Psikomotor gelişim...gibidir; çünkü...' cümlelerinin bulunduğu bir form verilmiştir. Annelerden her bir cümle ile ilgili metafor üretmeleri ve bu metaforun gerekçesini yazmaları istenmiştir. Anneler bu kavramlar üzerinde metaforları yazmadan önce metaforlar ve önemi hakkında kısaca açıklayıcı bilgi verilmiştir. Ayrıca hazırlanan formun yönerge bölümünde anlaşılabilirliği sağlamak amacıyla dört metafor örneği verilmiştir. Form, Aile Sağlığı Merkezlerine bebeğini kontrole getiren anneler tarafından doldurulmuştur. Annelerden formda yer alan maddeleri sahip oldukları fikirlere göre doldurmaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verileri analiz etmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, yazılı ve sözlü materyallerin sistemli şekilde analiz edilip, insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilmesi sürecidir (Tavşancıl ve Aslan 2001). Annelerin cevapları, içerik analizi ile farklı kategorilere dönüştürülerek tablolar şeklinde yorumlanmıştır. Metaforların analiz edilmesi beş aşamada gerçekleştirilmiştir.

Adlandırma Aşaması'nda her bir anne tarafından üretilen metaforlar kodlanmış ve temalar halinde tanımlanmıştır. Boş formlar ve açıklamaya uymayan metaforlar değerlendirmeye alınmamıştır. Uygun olan formlar her bir anneye A1, A2, A3.... sırasına göre kodlar verilmiş ve Excel programında annelerin geliştirdikleri zihinsel imgelerle listelenmiştir.

Metaforları Derleme Aşaması'nda araştırmada elde edilen veriler ikinci kez gözden geçirilerek, tüm metaforları en iyi temsil ettiği düşünülen örnek metafor ifadeleri derlenmiştir.

Tema Oluşturma Aşaması'nda temsili metaforlar listesi göz önüne alınarak bebeğin gelişim alanları ile ilgili kavramsallaştırma çalışması yapılmıştır. Kavramların ortak özellikleri doğrultusunda Sosyal-duygusal gelişime alanına ilişkin 4, dil gelişimi alanına ilişkin 3, bilişsel gelişim alanına ilişkin 4, psikomotor gelişim alanına ilişkin 5 tema belirlenmiştir.

Geçerlik Güvenirliği Sağlama Aşaması'nda araştırma sonucunda ulaşılan 11 tema altında sunulan metaforların söz konusu temaları temsil edip etmedikleri üç çocuk gelişimi uzmanı tarafından incelenmiştir. Uzmanlara temalar ve temalara ait metaforlar sunularak uygunluk açısından incelemeleri istenmiştir. Karşılaştırmalarda "görüş birliği" ve "görüş ayrılığı" sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)'ın formülü (Güvenirlik=görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı X 100) kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı

değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban 2008). Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında %92 oranında bir uzlaşma sağlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde annelerin bebeğin gelişim alanlarına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler (metaforlar) tablolar halinde sunulmaktadır.

Tablo 2: Annelerin Gelişim Kavramına İlişkin Algıları

Temalar	Metaforlar	f	%
Süreç	Havuç (3), tohum (5), evlilik (2), takvim (4), kalp (1), kitap (3), yaş (2)	20	33,3
Bütün	Ağaç (8), ev (1), beyin (2), kaset (1), gökkuşağı (1), zincir (1)	14	23,3
Değişim	Güneş (4), mevsim (7), ay (1), asker (4), yaprak (1), savaş (3), saç (1)	21	35,0

Tablo 2'de annelerin gelişim kavramına ilişkin geliştirmiş oldukları metaforlar sıklık derecesine göre verilmiştir. Anneler toplam 20 metafor üretmişlerdir; ancak birden fazla sıklıkla üretilen metafor sayısı 12'dir. "Süreç" kategorisi incelendiğinde annelerin 7 farklı metafor (f=20) geliştirdiği görülmüştür. Bu kategoride en sık frekansa sahip olan metafor tohum (f=5)'dir. Bu bulgulara örnek olarak annelerden biri (A-24), "Gelişim, tohum gibidir; çünkü filizlenebilmek için birçok aşamadan geçer." şeklinde açıklama yapmıştır. "Bütün" kategorisinde anneler 6 farklı metafor (f=14) geliştirmiştir. Bu kategoride en sık tekrarlanan metafor ağaç (f=8)'tir. Bu bulguya referans olarak bir anne (A-31), "Gelişim, ağaç gibidir; çünkü kök, gövde, yaprak ve dallardan oluşur." açıklamasını yapmıştır. "Değişim" kategorisinde annelerin 7 farklı metafor (f=21) geliştirdikleri görülmektedir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık tekrarlanan mevsim (f=7)'dir. Bu bulgu doğrultusunda annelerden biri (A-6) "Gelişim, mevsim gibidir; çünkü zamanla farklılaşır ve her bir mevsimin kendine özgü özellikleri vardır." şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3: Annelerin Sosyal-Duygusal Gelişim Alanına İlişkin Algıları

Temalar	Metaforlar	f	%
Sevgi	Balon (3), para (9), çiçek (5), cam (2), aile (12), aşk (5), üzüm (1), şiir (4)	41	68,3
Toplum	Deniz (2), kitap (8), priz (2), ayna (6), arkadaş (11), fotoğraf (3)	32	53,3
Değer	Gelenek (1), töre (3), adet (4), aile (18), zaman (5)	31	51,6
İşbirliği	Paylaşım (8), yardım (9), ağaç (7), mutluluk (4), dantel (1), ev (5), yağmur (9), kartopu (3)	46	76,6

Tablo 3'te annelerin sosyal-duygusal gelişim alanına ilişkin geliştirmiş oldukları metaforlar sıklık derecesine göre verilmiştir. Anneler toplam 27 metafor üretmişlerdir; ancak birden fazla sıklıkla üretilen metafor sayısı 24'tür. "Sevgi" kategorisi incelendiğinde annelerin 8 farklı metafor (f=41) geliştirdiği görülmüştür. Bu kategoride en sık frekansa sahip olan metafor aile (f=12)'dir. Bu bulgulara örnek olarak annelerden biri (A-42), "Sosyal-duygusal gelişim, aile gibidir; çünkü aile bireyleri birbirlerini sevdikçe birbirleriyle ilişkileri güçlenir." şeklinde açıklama yapmıştır. "Toplum" kategorisinde anneler 6 farklı metafor (f=32) geliştirmiştir. Bu kategoride en sık tekrarlanan metafor arkadaş (f=11)'tir. Bu bulguya örnek olarak bir anne (A-54), "Sosyal-duygusal gelişim, arkadaş gibidir; çünkü ilk tanışma sırasında arkadaşla alışılmaz, toplumda ortak yaşantılar geçirdiklerinde yakınlaşma gerçekleşir." açıklamasını yapmıştır. "Değer" kategorisinde annelerin 5 farklı metafor (f=31) geliştirdikleri görülmektedir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık

tekrarlanan aile (f=18)'dir. Anneler değer kategorisini en fazla aileye benzetmişlerdir. Bu bulgu doğrultusunda annelerden biri (A-49) "Sosyal-duygusal gelişim, aile gibidir; çünkü aileler kendi kültürlerini çocuklarına yansıtarak değerlerini gelecek kuşaklara aktarırlar." şeklinde cevap vermiştir. "İşbirliği" kategorisinde annelerin 8 farklı metafor (f=46) geliştirdikleri görülmektedir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık tekrarlanan yağmur (f=18)'dur. Yağmur metaforuna örnek olarak bir anne (A-49) "Sosyal-duygusal gelişim, yağmur gibidir; çünkü damlalar su miktarını artırır ve su önüne aldığı her şeyi akıtıp götürür." şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 4: Annelerin Dil Gelişimi Alanına İlişkin Algıları

Temalar	Metaforlar	f	%
İletişim	Dondurma (3), yemek (3), su (6), doktor (2), elbise (2), toka (4), kaplumbağa (3), tablo (5), masa (3), köprü (7), arı (2)	40	66,6
Kitap	Baraj (3), yapboz (8), göl (3), akarsu (4), kartopu (2), sözlük (6)	26	43,3
Araç	Bitki (11), araba (8), saat (8), mevsim (6), telefon (7), oluk (9), oyun (4), anne (4), mikrofön (2)	59	98,3

Tablo 4'e göre annelerin dil gelişimine ilişkin 26 metafor geliştirdikleri saptanmıştır. "İletişim" kategorisi incelendiğinde annelerin 11 farklı metafor (f=40) geliştirdiği görülmüştür. Bu kategoride en sık frekansa sahip olan metafor köprü (f=7)'dür. Annelerden biri (A-37), "Gelişim, köprü gibidir; çünkü insanlar arasında toplumsal bağı kurar ve insanları bir araya getirir." şeklinde belirtmiştir. "Kitap" kategorisinde anneler 6 farklı metafor (f=26) geliştirmiştir. En sık tekrarlanan metafor yapboz (f=8)'dur. Örnek olarak bir anne (A-54), "Dil gelişimi, yapboz gibidir; çünkü her parçanın ayrı bir yeri vardır ve hepsi bir araya gelerek birbirini tamamlar ve anlamlı bir bütün oluşur." yanıtını vermiştir. "Araç" kategorisinde annelerin 9 farklı metafor (f=59) geliştirdikleri görülmektedir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık tekrarlanan bitki (f=11)'dir. Bitki metaforuna açıklama olarak bir anne (A-21) "Dil gelişimi, bitki gibidir; çünkü kökleri ne kadar sağlam olursa gövdesi, yaprakları ve dalları da o kadar iyi gelişir." şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 5: Annelerin Bilişsel Gelişim Alanına İlişkin Algıları

Temalar	Metaforlar	f	%
Bilgi	Kitap (9), kitaplık (6), kütüphane (12), arşiv (3), makine (5), kartopu (4), teknoloji (9), havuz (4), bilgisayar (3), ambulans (2), piramit (7), lego (6), tuğla (4), satranç (4), koşu bandı (3)	81	13,5
Zeka	Bilgi (6), beyin (17), akıl (13), ilaç (8), mıknaş (4), toprak (6), su (4), güneş (3), oksijen (8), renk (4), fabrika (6), motor (6), ceviz (9), lokomotif (2), kamera (3), bebek (7), robot (5), sünger (4), pil (2), kağıt (1)	118	19,6
Sonsuzluk	Uzay (5), dünya (11), hayat (7), yol (2), hava (2), boşluk (1), gökyüzü (4), atmosfer (6)	38	6,3
Değişim	Eğitim (4), hamur (6), adaptasyon (5), yaş (4), moda (3), mevsim (8), zaman (12), saat (11), çocuk (8), ağaç (5), takvim (6), trafik ışığı (6), asker (3), roman (1), tohum (7), kelebek (3), kurbağa (2)	94	15,6

Tablo 5'te annelerin bilişsel gelişime ilişkin geliştirmiş oldukları metaforlar sıklık derecesine göre verilmiştir. Anneler toplam 60 metafor geliştirdiklerinden en fazla metaforu barındıran gelişim alanı bilişsel gelişim alanıdır. Annelerin geliştirmiş oldukları metaforların ortak özellikleri analiz edilerek 4 farklı kategori oluşturulmuştur. "*Bilgi*" kategorisi incelendiğinde anneler 15 farklı metafor (f=81) geliştirmiştir. Bilgi kategorisinde en sık frekansa sahip olan metafor kütüphane (f=12)'dir. Kütüphane metaforunu oluşturan annelerden biri (A-55), "Bilişsel gelişim, kütüphane gibidir; çünkü çeşitli konulardaki kitaplar orada düzenli bir şekilde yer alarak insanların kullanılmasına sunulur." açıklamasını yapmıştır. "*Zeka*" kategorisinde anneler 20 metafor (f=118) geliştirmiş ve en fazla metafora sahip olan kategori zekadır. Bu kategoride en sık tekrarlanan metaforlar beyin (f=17)'dir. Annelerden biri (A-19), "Bilişsel gelişim, beyin gibidir; çünkü beyin vücudumuzu kontrol eder ve yaşamımızı yönetir." açıklamasını yapmıştır. "*Sonsuzluk*" kategorisinde annelerin 8 farklı metafor (f=38) geliştirdikleri ve bu metaforlardan en sık tekrarlananın dünya (f=11) olduğu saptanmıştır. Bu bulgu doğrultusunda bir anne (A-7), "Bilişsel gelişim, dünya gibidir; çünkü ulaşılamayacak kadar uzaktır, görülmez, sonu yoktur." cevabını vermiştir. "*Değişim*" kategorisinde anneler 17 farklı metafor (f=94) geliştirmiştir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık tekrarlanan zaman (f=12)'dir. Zaman metaforu ile ilgili olarak bir anne (A-41), "Bilişsel gelişim, zaman gibidir; çünkü sürekli bir değişim içindedir, hareket halindedir." şeklinde açıklama yapmıştır.

Tablo 6: Annelerin Psikomotor Gelişim Alanına İlişkin Algıları

Temalar	Metaforlar	f	%
Oyun	Bahçe (6), telefon (3), evlilik (8), merdiven (4), beyin (2)	23	38,3
Oyuncak	Motor (4), bisiklet (2), top (7), tren (4), uçurtma (3), kaydırak (3)	23	38,3
Spor	Araba (8), saat (4), demir (6), okul zili (3), su değirmeni (5), enstrüman (1), rüzgar gülü (4), çark (4)	39	65,0
Sağlık	Rüzgar (5), zincir (6), teknoloji (9), doğa (8), kömür (2), terazi (5), fidan (5)	40	66,6

Tablo 6 incelendiğinde annelerin toplam 26 metafor geliştirdiği görülmüştür. Annelerin geliştirmiş oldukları metaforların ortak özellikleri analiz edilerek 4 farklı kategori oluşturulmuştur. "*Oyun*" kategorisi incelendiğinde annelerin 5 farklı metafor (f=23) geliştirdiği saptanmıştır. Oyun kategorisinde en çok tekrarlanan metafor evlilik (f=8)'tir. Bu bulgulara örnek olarak annelerden biri (A-33), "Psikomotor gelişim, evlilik gibidir; çünkü kademeli olarak ilerleyen çeşitli aşamaları vardır. Aşamalar iyi değerlendirilmediğinde sağlıksız ilerler." cevabını vermiştir. "*Oyuncak*" kategorisinde anneler 6 farklı metafor (f=23) geliştirdikleri, bunlardan en sık rastlananın top (f=7) olduğu görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda bir anne (A-29), "Psikomotor gelişim, top gibidir; çünkü top yuvarlandığı zaman hızlanarak yola devam eder." açıklamasını yapmıştır. "*Spor*" kategorisinde annelerin 8 farklı metafor (f=39) geliştirdikleri görülmektedir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık tekrarlanan araba (f=8)'dir. Araba metaforu için bir anne (A-7) "Psikomotor gelişim, araba gibidir; çünkü birçok parçanın işlev bütünlüğü ile hareket eder." şeklinde yanıtlamıştır. "*Sağlık*" kategorisinde annelerin 7 farklı metafor (f=40) geliştirdikleri görülmektedir. Bu kategoride annelerin geliştirdiği metaforlardan en sık tekrarlanan teknoloji (f=9)'dir. Bu bulgu doğrultusunda annelerden biri (A-34) "Psikomotor gelişim, teknoloji gibidir; çünkü doğru ve etkili kullanıldığında hayatımızı kolaylaştırır." şeklinde açıklama yapmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bireyler bazı kavramlara veya terimlere ilişkin düşüncelerini doğrudan ve doğru olarak ifade edemeyebilirler. Bunun nedeni bazı kavramlar veya terimler hakkındaki bilgi eksikliği ya da bilgiyi ifade etme konusundaki çekincelerdir. Bu durumda bireyler zihinsel imgeler (metaforlar) kullanırlar. Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırmada annelerin gelişim alanlarına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgelerin (metaforlar) ortak özelliklerine göre kavramsal kategorilerde toplanması amaçlanmıştır. Anneler gelişim alanlarına ilişkin toplam 159 metafor geliştirmişlerdir. Gelişim kavramına ilişkin metaforlar “süreç”, “bütün” ve “değişim” olmak üzere üç kategoride; sosyal-duygusal gelişim alanına ilişkin metaforlar “sevgi”, “toplum”, “değer” ve “işbirliği” olmak üzere dört kategoride; dil alanına ilişkin metaforlar “iletişim”, “kitap” ve “araç” olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. En fazla metaforun üretildiği alanlardan biri olan bilişsel gelişim alanına ilişkin kategoriler “bilgi”, “zekâ”, “sonsuzluk” ve “değişim” dir; psikomotor gelişim alanına ilişkin metaforlar da “oyun”, “oyuncak”, “spor” ve “sağlık” tır.

Araştırma sonucunda metaforların annelerin gelişime ve gelişim alanlarına yönelik kişisel algılarını ortaya çıkarmada güçlü bir araç olarak kullanılabilmesi söylenebilir. Annelerin farklı metaforlar geliştirmeleri, son yıllarda toplumdaki hızlı değişim sonucunda ebeveynlik rollerindeki değişiklikler, öğrenim durumunun düşük düzeyde olması, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, ebeveynliğe ilişkin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaması ve yetersiz çevre şartlarında yaşamlarını sürdürmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Anneler, bir konuyu diğer bir konunun bakış açısından algılamaya ve anlamaya izin veren zihindeki bilgiler arasında bir bağ kurarak, yeni bilgilerini zihinlerinde var olan şemalara yapılandırarak (Eraslan 2011) metaforları oluşturmuşlardır. Geliştirilen metaforların niteliği, annelerin bebeğin gelişim alanları ile ilgili yapıya ilişkin sahip olduğu bilgi derinliğinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Yüzeysel oluşturulan metaforlar gelişim alanlarının anneler tarafından tam anlaşılmadığını ya da annelerin nitelikli metafor üretebilecek bilişsel ve kavramsal zemine sahip olmadığını bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Anneler, gelişim ve gelişim alanları ile ilgili bilgi sahibi olmadıklarından veya yetersiz bilgiye sahip olduklarından bu belirsizlikle başa çıkabilmek için çok sayıda metafor üretirler; çünkü metaforlar, iyi bilinen bir durumun anlamını, bilinmeyen bir durumu güçlendirmede uma taşıyarak yeni bilginin öğrenilmesini kolaylaştırırlar (Cerit 2006). Annelerin çok sayıda metafor üretmeleri, tam olarak adlandıramadıkları ya da anlamlandıramadıkları soyut kavramların somut hale getirilmesinde, karmaşayı ortadan kaldırarak verilmek istenen mesajın anlaşılma olasılığını güçlendirmede (Grant ve Oswick 1996; Arslan ve Bayrakçı 2006) etkilidir.

Annelere yönelik yapılan bu araştırma babalara veya bebekle ilgilenen bakıcılara yönelik olarak da yapılarak sonuçlar karşılaştırılabilir. Farklı kültürlerdeki annelerin gelişim alanlarına ilişkin algıları incelenerek karşılaştırılabilir. Bebeklerini Aile Sağlığı Merkezlerine aşı için getiren annelerin çocuk gelişimi uzmanlarına yönlendirilerek çocuklarının gelişimine yönelik bilgi almaları ve bebeklerinin gelişimini takip etmeleri sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M.M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 171.
- Avcı, N. (2003). *Gelişimde 0-3 Yaş: Yaşama Merhaba*. Ankara: Morpa Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Berk, L. E. (2013). *Çocuk Gelişimi*. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Cerit, Y. (2006). Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Okul Kavramıyla İlgili Metaforlara İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6(3): 669-699.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Eraslan, L. (2011), Sosyolojik Metaforlar. *Uluslararası Akademik Bakış Dergisi*. 27: 1-22.
- Eraslan Çapan, B. (2010). Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. III(12): 140-154.
- Grant, D., ve Oswick, C. (1996). *Metaphor and Organizations*. Sage Publications. Printed in Great Britain by Biddles Ltd. Guildford, Surrey.
- Kuyucu, Y., Şahin, M. ve Kapıcıoğlu, O. (2013). Okul Öncesi Öğretmenlerinin “Çocuk” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları İmgeler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. II(2): 43-53.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (2nd Ed)*. California: Sage Publications.
- Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., ve Polat Unutkan, Ö. (2003). *Okul Öncesi Programı Uygulama Rehberi: Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?* İstanbul: YaPa Yayıncılık.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDRM.
- Saban, A. (2008). Okula İlişkin Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. XIV(55), 459-491.
- Sezer, E. (2003). Dilde ve Edebiyatta Yol Metaforu. *Kitaplık*, 65, 88-92.
- Şahin, S. ve Baturay, M. H. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kavramına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. XXI(1), 177-192.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tunca, T. (2012). *Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar*. Nursen Adak (Ed.). *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar* (163-176). Ankara: Siyasal.
- Uslu Yardımcı, E. ve Bal, M. (2015). Türk Çocuk Şiirlerinde Anne Metaforu. *Anadili Eğitimi Dergisi*. III(1):1-16.
- Yalçın, H. (2013). Anne-Çocuk İletişimi Eğitiminin Etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 179-194.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.